

Patiesība tīklā

Janis Broks, *School of Business Administration „Turība”*

Kopsavilkums. Raksta mērķis ir izpētīt pārmaiņas, pie kurām noved tīklveida sabiedrības veidošanās, izpratnē par vienu no klasiskās filosofijas pamatkonceptiem – patiesību. Analīze tiek veikta, izsekojot tīklveida struktūru ģenealoģiju un salīdzinot to iespējas patiesības izziņāšanā un komunicēšanā. Autors nonāk pie secinājuma, ka mūsdienu komunikācijas tīkli var daudz dot patiesības noskaidrošanai, taču vienlaikus tie padara sarežģītākus patiesu zināšanu izplatīšanās un funkcionēšanas sociālos nosacījumus.

Atslēgas vārdi: patiesība, komunikācija, tīkls, koherence, demokrātija.

I. IEVADS

Grūti, protams, salīdzināt izjūtas, kas pārņem mūsdienu cilvēku, kad viņš domā par realitāti, kurā norit viņa dzīve, ar citu laikmetu līdzīga veida izjūtām, taču varētu riskēt apgalvot, ka emociju spektrs nekļūst šaurāks un viennozīmīgāks, drīzāk jau otrādi. Jo tuvāk mūsdienām, jo pasaulē notiekošo izmaiņu temps arvien pieaug, to saredzamās un iespējamās sekas kļūst arvien grūtāk nosakāmas un paredzamas. Viena no pirmajām problēmām, ar kuru nākas sastapties analītiķim, kurš mēģina tikt skaidrībā ar un par notiekošo, ir situācijas identifikācijas problēma. Kas un kā ar mums, ar pasauli pašlaik notiek, kā to pareizi un precīzi nosaukt, apzīmēt? Un tā nav tikai nominācijas problēma, jo apzīmējums jau ievirza izpratni, paver vienas un aizver, vai padara grūtāk pieejamas citas analīzes un skaidrojuma iespējas.

Pēdējos gadu desmitos piedāvāti vairāki apzīmējumi, kas pretendē uz mūsdienu sabiedrībā notiekošo pārmaiņu, to rezultātā izveidojušos konfigurāciju būtisku raksturošanu. Visdažādākajās formās un līmeņos, no populāri publicistiskā līdz nopietni akadēmiskam tiek runāts par postindustriālo, globālo, riska, zināšanu, informācijas sabiedrībām [sk. 1]. Viens no pēdējiem, jaunākiem šāda veida apzīmējumiem – tīkla jeb tīklveida sabiedrība, kas arī tiks ņemts par atskaites punktu tālākajā izklāstā.

Visi šie un daudzi citi apzīmējumi neizslēdz, drīzāk jau papildina cits citu, taču tas, ka to ir tik daudz, liecina, ka notiekošo pārmaiņu iedaba arvien vēl nav izpaudusies un izprasta pietiekami skaidri. Varbūt kārtējo reizi taisnība ir Hēgelim un jāgaida krēsla, lai izlidotu Minervas pūce, kura ieraudzītu lietas bez dienas gaismas radītām ilūzijām. Taču jau pieminētais pārmaiņu temps un to izraisīto konsekvencu nenoteiktība liek arī mums – laikabiedriem – mēģināt pēc iespējas tikt ar to visu kaut kādā skaidrībā.

Jēdzienu „tīkls” par filosofisku kategoriju dēvēt tā īsti neklausā mēle, taču tas arvien uzstājīgāk tiek pieteikts šādā statusā. Itāļu filosofis Mauricio Ferraris (*Ferraris*) jau 2005. gadā iznākušajā grāmatā par mobilā telefona ontoloģiju „*Dove sei?*”, atsaucoties uz kāda sava kolēģa ierosinājumu, mēģina

pārinterpretēt Martina Heidegera (*Heidegger*) darbā „Esamība un laiks” izklāstīto cilvēka klātbūtnes versiju kā „Esamība un tīkls” koncepciju. Ferraris to dara, secīgi parādot, kā vācu domātāja nostādnes par cilvēka esamību laikā ir izklāstāmas ar esamības tīkla reāliju aprakstīšanu [2]. Taču, ja šāda veida pārinterpretācija arī ir iespējama, tā neko nozīmīgi jaunu par mūsdienu cilvēka esamības situāciju nepasaka. Drīzāk gan jāpieņem, ka mūsdienu cilvēka esamība tīklā ir kaut kas kvalitatīvi atšķirīgs no visa līdz šim pieredzētā un pārdomātā. Mēs dzīvojam tikai šīs jaunās esamības konfigurācijas rašanās brīdī un par tīklu kā vienu no pēdmodernitātes cilvēka esamības svarīgāko raksturojumu tiks domāts un runāts arvien vairāk un arvien dziļāk.

Intelektuālie centieni uztvert un izprast jauno esamību iespējami dažādās formās un veidos. Viens, kuru bieži arī praktizē mūsdienu civilizācijas pētnieki, ir pamatos empīriskas ievirzes un izpaužas kā notiekošo pārmaiņu faktiskās ainas fiksācija un no tās izrietošās tuvāko perspektīvu ieskicēšana. Taču, tā kā situācijas fakticitāte ir ārkārtīgi plaša un daudzveidīga, ejot šo ceļu vienmēr pastāv risks kaut ko būtisku palaist garām, neievērot. Savukārt perspektīvu ieskicēšanas aspektā uz pētnieku tā vai citādi atstāj iespaidu viņa paša darbības jomas angažements.

Lai kaut cik izvairītos no šādas pieejas šaurības, rakstā tiks mēģināts uz notiekošo paraudzīties un to izprast citā veidā. Arī te par pamatu tiks ņemtas mūsdienu sabiedrību, cilvēci kopumā pārņēmušās izmaiņas, zīmīgākās to empīriskās izpausmes. Taču analizējot tiks mēģināts šīs pārmaiņas nevis vienkārši vispārināt, bet gan izprast to jēgu, konfrontējot ar vienu no eiropēiskā cilvēces tipa pamatvērtību – patiesību. Viens no ievērojamākajiem mūsdienu sabiedrības pētniekiem Jirgens Hābermass (*Habermas*) savulaik norādījis, ka „transcendējošais spēks, ko mēs saistām ar patiesā vai nepastarpinātā ideju, ir nepieciešams nosacījums jebkurām humānām kopdzīves formām” [3]. Pēc autora domām, analīzes veids, kas orientēts uz šādiem un līdzīgiem cilvēku kopdzīves formu nepieciešamiem nosacījumiem, ļauj labāk un dziļāk saprast šīs formas gan to mūsdienu šķietami nejausajā un kaleidoskopiskajā nenoteiktībā, gan arī tuvākās un tālākās to formēšanās un pārformēšanās perspektīvas.

II. PATIESĪBA: KLASISKĀS UN POSTKLASISKĀS NOSTĀDNES

Loģikas un filosofijas grāmatas vēstījumu par to, kas ir patiesība, tradicionāli sāk ar atsauci uz Aristoteli, kuram tiek piedēvēts eiropēiskajā intelektuālajā kultūrā bāziskā patiesības izpratnes iedibinātāja gods. Šajā sakarā visbiežāk citētā frāze no *Metafizikas* skan: „teikt par esošo, ka tā nav, vai par neesošo, ka tas ir, nozīmē runāt nepatiesību; bet teikt, ka esošais ir un neesošais nav, nozīmē runāt patiesību” [4]. No šīs nostādnes izrietošo koncepciju mēdz saukt par patiesības korespondences jeb adekvācijas teoriju. Vienkāršāk sakot, tā ir doma, ka patiesība ir izteikumu atbilstība realitātei.

Turpmākajos gadu simtos un tūkstošos daudzi autori šo nostādni dažādā veidā precizējuši, konkretizējuši, jo kā minētais, tā arī citi Aristoteļa izteikumi par patiesību tik vienkārši un skaidri bez dziļākas to interpretācijas nemaz nav. Salīdzinot Stagirīta formulējumus ar B. Rasselu (*Russell*), L. Vitgenšteina (*Wittgenstein*) un Dž. Ostina (*Austin*) patiesības koncepcijām, mūsdienu pētnieki nonākuši pie secinājuma: „Aristoteļa patiesības teorija vai nu nav korespondences teorija, vai arī ir alternatīvas korespondences teorijas variants” [5].

Eiropēiskajā intelektuālajā tradīcijā dominējusi nostādne, kas par patiesību runā tikai un galvenokārt izziņas teorijas aspektā, uzskatot to par gnosioloģisku kategoriju. Liekas, arī citētais Aristoteļa izteikums uz to virza, tomēr jau vairāk kā simts gadsimtus pirms Aristoteļa sofistī šo jautājumu ir aktualizējuši arī citā veidā. Viens no pazīstamākajiem sofistiem Gorgijs ir iegājis Eiropas domas vēsturē ar trim savstarpēji saistītiem izteikumiem:

1. nekā nav;
2. pat, ja kaut kas būtu, to nevarētu izziņāt;
3. pat, ja kaut kas būtu izziņāms, to nevarētu pateikt citiem [6].

Kaut arī te atklātā tekstā nav pieminēta patiesība, tā ir domāta kā izziņas procesa rezultāts. Bet 3. tēzē skaidri pateikts, ka nepietiek vien kaut ko izziņāt (noskaidrot patiesību), vēl svarīgāk ir spēt to komunicēt. Tieši uz komunikatīvā aspekta akcentēšanu balstīts Gorgija radikālais skepticisms par patiesības izziņāšanas iespējamību.

Patiesības komunikatīvais aspekts ir interesējies arī tradicionāli korespondences teorijas piekritējiem pieskaitītos domātājus. Dažādi izziņas procesā var traktēt arī pašu komunikāciju. Šaurākā nozīmē, kā Gorgija tēzēs, tā ir komunikācija jau pēc izziņas akta, taču arī pats izziņas process ir komunikācija. Tā ir gan kvazikomunikācija starp realitāti un izziņātāju, kuru mūsdienās pēta kognitīvā zinātne: kā ār pasaules impulsi nonāk cilvēka psihē, kā tiek apstrādāti, noformēti tēlu veidā utt. Bet tā ir arī izziņošā subjekta iepriekšējā komunikācija ar pasauli, lai viņš pats izveidotos par uz kognīciju spējīgu subjektu un bez tam vēl komunikācija ar līdzpasauli pašā izziņas procesā.

Klasiskā gnosioloģiskā pieeja, kaut arī nenoliedz komunikatīvo elementu klātbūtni nedz pašā izziņas aktā, nedz vēl jo vairāk nododot izziņas procesa rezultātu citiem, tomēr raudzījies uz tiem kā uz otršķirīgiem. Situācija mainās XIX gs. otrajā pusē un XX gs. sākumā, kad parādās vairākas korespondences teorijai, alternatīvas patiesības koncepcijas: koherences, konsensa, konverģences teorijas, kā arī konvencionālisms. Tās jau tādā vai citādā veidā ietver komunikācijas aspektu, taču bez dziļākas izstrādes.

Šīs jaunās patiesības teorijas lielā mērā balstās uz Kanta filosofijas nostādnes, ka intelekts nevis vienkārši atspoguļo to, ko pieņemts uzskatīt par pašu par sevi esošo fakticitāti, bet gan drīzāk rada priekšstatu, zināšanu u.tml. pasauli, par kuru nav iespējams pateikt, vai tā atbilst „lietai par sevi”. Līdz ar to patiesība ir nevis zināšanu atbilstība tās priekšmetam, par ko bez to pastarpinošām zināšanām vispār nav iespējams runāt, bet gan kāda atsevišķa zināšanu elementa saskaņotība – koherence ar citiem ideālās pasaules veidojumiem. Zināmos aspektos abas šīs teorijas gan saskaras un papildina viena otru. Arī koherences gadījumā var runāt par atbilstību, taču ne vairs

zināšanu un tās priekšmeta, bet gan jaunu uz patiesumu zināšanu pretendējošu zināšanu atbilstību esošajām. Var gan gadīties, ka esošās zināšanas nākas pārkārtot un pakārtot jaunajām, bet jebkurā gadījumā šādā veidā izprasta patiesības izziņāšanas procesam ir jānoslēdzas ar atbilstību. Nevar teikt, ka arī klasiskā korespondences teorija būtu ignorējusi patieso zināšanu saskaņotību ar jau esošajām, Galu galā Aristotelis taču ir arī loģikas kā mācības par pareizām domāšanas formām tēvs. Un loģiskā pareizība taču būtībā nav nekas cits, kā dažādu domāšanas elementu (terminu, izteikumu, slēdzienu) savstarpējā saskaņa.

Ar franču matemātiķa Anrī Puankarē (*Poincaré*) vārdu parasti saista t.s. konvencionālisma teoriju. Saskaņā ar to patiesība ir zinātnieku sabiedrības vienošanās rezultāts. Šo versiju mēdz interpretēt arī plašākā nozīmē: patiesība ir ne tikai zinātnieku, bet arī sabiedrības kopumā vairāk vai mazāk demokrātisks konsensuss, intelektuālajā vidē cirkulējošu sākotnēji nesakrītošu viedokļu konverģence.

XX gs. filozofijā atziņa, ka runājot par patiesību komunikatīvais aspekts ir būtisks, un ne tikai kā komunikācija starp cilvēkiem, kuri spriež, kas un kāda ir patiesība, bet arī cilvēka un lietu pasaules attiecībās. Analizējot Hansa Georga Gadamera (*Gadamer*) patiesības koncepciju Māra Kiope rezumē: „Valoda kā hermeneitiskās pieredzes medijs ir intelekta un lietas komunikācijas viduspasaule” [7].

ASV intelektuālā tradīcija – pragmatisms piedāvā savdabīgu patiesības versiju, kuras pamatievirze ir tā pati, kas Eiropas kolēģiem kantiāniešiem. Arī no pragmatisma viedokļa nav jēgas runāt par ideālo veidojumu patiesību kā atbilstību lietu pasaulei. Taču joma, kurā notiek patiesības veidošanās, te ir nevis intelektuālā sfēra pati par sevi, bet gan saistībā ar cilvēka darbību. Patiesas ir domas, priekšstati, zināšanas, kas ved vai vismaz pietuvina darbības mērķim. Citiem vārdiem, patiesas ir tas, kas izrādās noderīgs un efektīvs. Kaut arī šī patiesības koncepcija ir daudzējādā ziņā visnotaļ oriģināla, visupirms jau ar to, ka pārceļ problēmu no tīri intelektuālās sfēras uz darbību, kā arī to, ka ir vairāk projektīva nekā retrospektīva, tā tomēr saglabā klasiskās patiesības izpratnes koncepcijas kodolu. Arī te runa ir par atbilstību, tikai tagad par mūsu garīgo instrumentu atbilstību uz nākotni vērstām praktiskām darbībām, to sekmēm un rezultātiem. Mūsdienu slovēņu filozofs Slavoj Žižeks (*Žižek*) šajā sakarā norāda, ka pat marksisma ideoloģijas izpratne par patiesību, pretstatā pašu marksistu ierastajai pašidentifikācijai klasiskās eiropeiskās intelektuālās kultūras kontekstā, ir pragmatiska un atbilst postmoderniskajām patiesības interpretācijām, ka tā būtībā ir meli vai arī jebkuri citi apgalvojumi, „kas ir visefektīvākais līdzeklis varas gribas nostiprināšanai” [8]. Līdz ar to šo pragmatisko patiesības versiju nevajadzētu traktēt pārāk šauri, tikai kā specifisku amerikāniskā gara produktu. Lielā mērā tā tikai skaidri izteic to, ko eiropeiskā cilvēctības tipa kultūra darīja arī Eiropā. Ja pragmatisma pausto patiesības kā iedarbīguma un efektivitātes traktējumu neierobežo vienīgi ar abstraktu cilvēka iedarbību uz dabu, tad tā vienmēr ietver arī darbības subjektu interakciju, kas atkal sasaista patiesības pragmatiku ar tās komunikāciju.

Patiesības, darbības un komunikācijas tematika visciešākā veidā ir savijusies Jirgena Hābermasa komunikatīvās demokrātijas koncepcijā. Kaut arī nedz šīs teorijas nosaukumā, nedz pamatnostādnēs nav pretenzijas piedāvāt kādu jaunu

patiesības izpratnes versiju, pati koncepcija ietver nozīmīgus ar patiesību un tās veidošanos saistītus momentus. Balstoties uz Dž. Ostina un Dž. Serla (*Searle*) runas aktu koncepcijām, Hābermass norāda uz sekmīgas komunikācijas pamatnosacījumiem, kuri, reizē ar pretenzijām iedarboties uz pasauli un teiktā normatīvo pareizību, ietver arī runātāja pretenziju uz teiktā atbilstību lietu patiesajam stāvoklim (patiesībai tās klasiski aristoteliskajā izpratnē) un patiesīgumu (*Warhaftigkeit*), kas izpaužas kā runātāja ekspresīva sevis manifestācija, lai viņa teikto uztverošiem rastos iespaids, ka viņš runā to, par ko pats ir pārliecināts [9]. Šo modeli var izmantot gan primārā nolūkā, t.i., komunikācijas aktu analīzei un interpretācijai, gan inversīvi – demonstrējot, kādās komunikatīvās formās veidojas patiesība. Lai arī no loģikas viedokļa nebūtu korekti šo modeli darbināt abos režīmos vienlaicīgi, ir jāatzīst, ka īstenībā tas tā arī notiek. Kurš no aspektiem ir primārs: pretenzija vēstīt kaut ko kā patiesību, kā rezultātā tas pragmatiski par tādu arī top, vai kaut kā sākotnēji patiesa spēja lauzt sev ceļu caur visdažādākajiem komunikācijas savijumiem, samezģlojumiem un trokšņiem. Apgaismības laikmeta kultūras un domāšanas nostādnes sliecas uz otro variantu. Pēcmodernitātes kultūrā, par kuras neatņemamu atribūtu kļuvuši tīkli un visupirms jau komunikācijas tīkli, dod pamatu vairāk piekrist pirmajam variantam.

Patiesības ciešā saistība ar procesiem, kuru rezultātā tā rodas un funkcionē, liek meklēt citus, no klasiskā domāšanas veida atšķirīgus ceļus tās izpratnei. Tradicionālās jaunlaiku eiropiskās filozofija pieeja gnosioloģiskai problemātikai balstās uz postulātu par subjekta un objekta sākotnēju nošķirumu un patstāvību. Klasisko tradīciju pārvērtējošā filozofija jau kopš XIX gs. otrās puses norāda uz subjekta-objekta nošķiruma un pretnostatījuma neadekvātumu. Var teikt, ka pati klasiskā gnosioloģija un tās pieeja patiesības izpratnei ir radusies no šī pretnostatījuma un tā ietvaros nav atrisināma.

Hermans Šteinthals (*Steinthal*) norāda, ka tieši patiesības ontoloģiskā un gnosioloģiskā traktējuma nesavietojamība Eiropas intelektuālajā tradīcijā ir pamatā Jāņa Evaņģēlijā (18,38) aprakstītajai situācijai, kurā Jēzus neatbild uz Poncija Pilāta jautājumu „Kas ir patiesība?” Jēzus patiesības aspekts ir ontoloģisks, Pilāta – gnosioloģiski komunikatīvais, kas vēlnajā antīkajā kultūrā bija ieguvis spilgti skepticisku akcentāciju [10].

Kā alternatīvu klasiskajā gnosioloģijā dominējošam subjekta-objekta pretnostatījuma modelim mūsdienās var minēt Martina Haidegera piedāvāto fundamentālu ontoloģiju, kas atceļ šo pretnostatījumu. Uz tās bāzes viņš piedāvājis arī savdabīgu, kaut antīkajā (platoniskajā) tradīcijā sakņotu patiesības kā esamības pašatklāšanās (*aletejas*) skaidrojumu. „Patiesības būtība atsedzas kā brīvība. Tā ir eks-sistentā, atslēpjošā ļaušana būt esošajam” [11].

Šajā rakstā nav iespējams plaši izklāstīt šo koncepciju. Tā te pieminēta vienīgi ar nolūku norādīt uz šādas pieejas klātesamību XX gs. filozofijā, lai būtu skaidrāka dažu patiesības komunikācijas procesa atklājošos parādību izcelsme cilvēciskās esamības kontekstā.

III. TĪKLA ĢENEALOĢIJA

Tīkls, atšķirībā no patiesības, filozofijā ir jauna un lielā mērā vēl neapjēgta kategorija. Tīkls sākotnēji radies, ticis izgudrots jau aizvēsturiskos laikos kā rīks (ierocis) kaut kā notveršanai (zivis, putni, zvēri, arī cilvēki), arī aizsardzībai pret putniem, kukaiņiem. Visdrīzāk cilvēks to radījis, imitējot dzīvajā dabā jau sastopamo – zirnekļa tīklu. Tīkls atšķiras no citiem ieročiem ar to, ka tas pats būdams kaut kas savā materialitātē neliels, aizņem tikai niecīgu telpas daļu, spēj kontrolēt šādā veidā aptverto telpu un visu, kas tajā nokļūst. Upuris, ieejot tīkla telpā, to parasti nemana, vai, ja arī pamana, tam ļoti grūti izkļūt no tīkla varas. Jau ļoti sen, uz nule aprakstīto tīkla īpašību balstoties, šis apzīmējums tiek lietots arī pārnēstā nozīmē. Izteiciens „iepties tīklā” ne vienmēr var nozīmēt fizisku iekļūšanu tīklā. Tas var būt arī intrigu, baumu, melu, spiegu u.tml. tīkls; vienvārdsakot – iekļūt kaut kādā smalki, nemateriāli pret mums strādājošā situācijā. Visai sen apzīmējums „tīkls” ticis lietots arī neitrālā pārnēstā nozīmē, attiecinot to uz parādībām, kas strukturāli analogiskas tīklam. Visupirms te runa ir par dažādiem komunikācijas tīkliem: ceļu, ielu, kanālu utt. Arī šādiem tīkliem ir analogi dabā: asinsvadi, nervi, retikulārā formācija u.c. Ja dabā esošie tīkli savas tīklveida iedabas dēļ funkcionē īpaši adekvāti, tad ar līdzīga veida cilvēka radītām struktūrām mēdz atgadīties kļūmes. Tajos var apmaldīties, vai rasties sastrēgumi.

Viena no tīkla struktūru pamatīpašībām – vienas esamības spēja ietvert sevī citu (citas), kā rezultātā iekļautā struktūra, turpinot funkcionēt atbilstoši savai iedabai, nonāk iekļaujošās struktūras funkcionēšanas režīmā, kalpo tai, tiek izmantota kā tās substrātiskais pamats.

Speciāla uzmanība tīkliem, tīklveida struktūrām cilvēka esamībā ir pievērsta salīdzinoši nesen. Tas noticis, galvenokārt pateicoties dažādu saziņas tīklu tehnoloģiju attīstībai. Uz to bāzes tad tiek runāts par informācijas tīkliem, tīklveida mārketingu u.tml. Var rasties iespaids, ka tehnoloģijas ir radījušas tīklus un tādējādi pārveidojušas paša cilvēka esamību tīklveidīgā. Šādam skatījumam var iebilst, ka, lai kā tas arī nebūtu no secības viedokļa, pašas šīs tehnoloģijas tomēr ir radījis cilvēks. Bet jautājums tādā gadījumā ir par to, ko un kādā mērā dotajā gadījumā cilvēks ir radījis: vienkāršu neitrālu rīku, ar kura palīdzību cita starpā var veidot arī vispasaules informācijas un komercijas tīklus, vai arī tīklā tikai kā kārtējā tehnoloģiskā produktā, pašam tā radītājam līdz galam to neapzinoties, ir ielikta kāda dziļāka intence, kura būtiski izmaina cilvēka esamību kopumā. Tādā gadījumā tīkls, tīklveida struktūras ir jāapjēdz un jāpēta ne tikai to tehnoloģiskā un lietišķu funkciju izpildes aspektā, bet arī no tā viedokļa, ko un kā tas maina cilvēka iedabai būtiskās noteiksmēs. Viena no tām nepašaubāmi ir patiesība. Abus šos sīžetus var uzskatīt par pietiekami attāliem un heteronomiem, lai kaut kādā veidā skatītu vienā perspektīvā. Tomēr tas ir jādara, un, lai to izdarītu, no paša sākuma par tīklu jārunā cilvēka esamības kontekstā.

Tīklu var uzskatīt par vienu no esamības atributīvām pamatreālījām līdzās tādām kā lieta un parādība. Ar lietu parasti saprot kaut ko vienkāršu, kas tuvākā aplūkojumā gan var izrādīties salikts, taču šīs daļas tik un tā tiek uztvertas kā vienkāršas vai tālāk izprotamas kā no vienkāršām saliktas. Esamības lietiskuma izpratnes galīgie objekti – atomi kā tālāk

nedalāmas visa esošā pirmelementi. Parādības ir lietas kustībā, ieskaitot saliktu lietu sadalīšanos vienkāršākās, un otrādi.

Esamības tīklveidību paredz viena no agrīnajā (pirmsokrātiskajā) sengrieķu filosofijā piedāvātā atomismam alternatīvā fiziofilosofiskā koncepcija – Anaksagora homeomērisma teorija. Saskaņā ar to pasaulē nav nekā absolūti, galīgi vienkārša. „Visos veidojumos ir daudzas iespējamās lietas un visu lietu dīgli” [12]. Jebkura lieta sastāv gan no tām daļiņām, kuras tajā dominē un tāpēc liek mums to saukt vienā noteiktā vārdā, gan arī no visām citām, kuras neizpaužas, jo ir mazākumā. Izmantot majoritātes un minoritāšu proporcijas, ir iespējams vienu vielu pārvērst citā. Nevienu šķietami vienkāršu lietu nav iespējams tiktāl rafinēt, lai tajā būtu tikai viena veida daļiņas. Šādu esamības iedabu iespējams uzskatāmi iztēloties vienīgi kā tīklus, kuri ieauti cits citā un, atkarībā no to blīvuma, uzstājas kā viens vai otrs materiāls substrāts.

Tīkls – tās ir attiecības starp elementiem, taču nevis vienkāršas statiskas attiecības starp lietas elementiem, bet kaut kas dinamisks, kas ļauj elementiem izpausties ne tikai tajās telpas vietās, kur tie var būt fiksēti, bet arī telpā starp tiem. No mūsdienu dabaszinātņu viedokļa tieši tīkli ir tie, kas rada dažādu materiālu veidojumu viendabības, nepārtrauktības un vienkāršības efektu. Atomi nav iekšēji viendabīgi un blīvi. No planetārā modeļa viedokļa atoma telpa ir lielāko daļu tukša. Tikai saites starp elektroniem un nukloniem rada atomu kā lietu. Līdzīga aina paveras, pārejot uz augstākām materiālās pasaules organizācijas formām – molekulām, kristāliem, organoīdiem, audiem, organismiem un cenožēm. Tīklveida, kā dinamisku attiecību kopums, ir arī sabiedrība. Sabiedrisko attiecību tīklā iekļaujas dzīvā un nedzīvā daba ar savām specifiskām tīklu organizācijas formām. Biosfēra kā organismu un to attiecību sistēma iekļauj sevī neorganisko dabu, kuras veidojumu organizācijas pamatā atkal ir tīkli kā kristāliskie režģi.

Sauksim tīklu, tādu, kāds tas radies, veidots un ienācis cilvēka esamībā, visupirms par instrumentu, par tīklu-1. Jau te uzskatāmi parādās tīkla divdabība, esamība starp būt un nebūt, 2 vides vienā, tā rezultātā tīklā izpaužas tīkla valdonība un viltība. Tīkls-1 ir melīgs pret vides, kuru tas apņem, pārvalda, satur, iemītniekiem, taču patiesi saistībā ar tiem, kuri šo tīklu lieto kā instrumentu. No šejienes arī morāli negatīvi konotētie vārdu savienojumi: izlikt, noaut tīklu; iekļūt, sapīties tīklā.

Otrā tīklu izpausmes forma cilvēka esamībā ir sākotnējie komunikāciju tīkli (tīkls-2). To fiziskā izpausme – visupirms ceļi (sauszemes un ūdens). Taču šie ceļi un to tīkls ir sekundārs attiecībā pret cilvēku saskarsmes formām: tirdzniecību, pārvaldi. Pēc tam jau var runāt, ka uz ceļu tīkla bāzes veidojās arī izzinoša vai cita veida nelietišķā ceļošana, saziņas organizācija. Tīkla apzīmējumu šīs konfigurācijas guvušas to līdzības ar tīkliem-1 dēļ, pie kam par tīklu visupirms uzskatīts tieši saskarsmes fizisko izpausmju konfigurācijas – paši ceļi, nevis pateicoties tiem veidojošās struktūras. Taču būtības līmenī analogijas ar tīklu-1 izpaužas tieši tajā, kas notiek, pateicoties ceļiem, ne tik daudz ceļu kā tādu dēļ. Arī te ir 2 vienā. Arī te var iekļūt, apmaldīties, pat pazust, kaut gan atrašanās ārpus šiem tīkliem parasti arī neko labu nedod. Tīkla-2 vara nav tik vienkārša, kā tīkla-1 gadījumā. Tīkls-2 kā publisks resurss parasti tiek veidots visu cilvēku labumam. Tos vienīgi var izmantot arī savrupiem un

egoistiskiem mērķiem. Pie kam tas, kurš to tā dara, daudz vairāk, nekā gadījumos ar tīklu-1, riskē pats ciest no savas avantūras. Atkāpjoties armijas cenšas iznīcināt komunikācijas. Jaunāko laiku revolūcijās prioritārie mērķi ir bijuši komunikācijas centri. Tīkls-2 savā būtībā ir patiesi visiem. Taču, iegūstot kaut kādu varu pār tīkliem-2, tos iespējams izmantot dažādiem, arī amorāliem (cilvēka esamībai nepatiesiem) mērķiem. Arī patiesas zināšanas par tīklu-2 dod varu un iespējas to izmantot dažādiem mērķiem. Nezināšana un maldi subjektam draud ar lielākām vai mazākām nepatīkšanām, ja viņš bez pietiekamas kompetences riskēs ieiet tīklā-2.

Jaunajos laikos jau veidojas apziņa par to, ka ceļi paši par sevi un pa tiem notiekošā komunikācija nav viens un tas pats. Savā ziņā šis nošķirums ir pamatā eiropiešu centieniem meklēt citus ceļus komunikācijai ar Indiju, kā rezultātā notika Lielie ģeogrāfiskie atklājumi. Pēc tā laikmeta, arvien intensificējoties gan starptautiskajai, gan iekšzemes tirdzniecībai, jau var runāt par mārketinga un saziņas tīklu specifiskas skaidru apzināšanos. XX gs. beigās notiek šo reāliju inversija un līdzās mārketinga tīkliem parādās tīklveida mārketingi, kas liek runāt par vēl vienu pakāpi cilvēka esamības tīkla struktūru attīstībā – tīklu-3. Tā novitāte – cilvēku kā tirdzniecības aktivitāšu subjektu sasaiste tīklā, preču un pakalpojumu izplatība pa šo cilvēku attiecību, nevis tirdzniecības uzņēmumu tīklu.

Tīkls-3 pa daļai bāzējas vēl tīkla-2 tradīcijās, bet jo īpaši tas uzplaucis parādotes vēl vienai tīkla modifikācijai – tīklam-4. Tas ir moderno saziņas līdzekļu tīkls. Sākotnēji mūsdienu komunikācijas tīkli-4 tika veidoti, lai universalizētu saziņu. Taču gandrīz uzreiz uz to lielā mērā pārbāzējas gan tīkls-3, gan rodas agrāk neiespējamās tīkla konfigurācijas un tajās notiekoši procesi. Tīkls-4 spēj kaut kādā ziņā pildīt arī tīkla-2 funkcijas: daudzas lietas, kas agrāk bija iespējamās, vienīgi fiziski ceļojot, tagad var paveikt tīklā-4, piem., piedalīties zinātniskā konferencē vai lietišķās sarunās *on-line* režīmā, *skype* u.c. Vienīgi tīklu-1 tīkls-4 šķiet vēl nevar aizstāt, jo tīkls-1 kā darbarīks domāts fizisko lietu videi, bet tīkls-4 darbojas informācijas vidē. Tiesa, arī tīklā-4, līdzīgi kā tīklā-1 dzīvniekus, var ķert, iepīt, iemānīt citus cilvēkus. Tādējādi var runāt par tīklu-4 kā savdabīgu mūsdienu cilvēka esamības vidi un modusu, kurš lielākā vai mazākā mērā ir ietvēris sevī visus citus.

Atšķirībā no dabas tīkliem, cilvēka radītajos un izmantotajos tīklos parādās subjektivitāte. Zirneklis nav sava tīkla subjekts, tīkls ir tikai viņa organisma papildinājums, savdabīgs orgāns. Cilvēks ir tīkla subjekts tādā ziņā, ka tīklu kā darba rīku, kaut arī atdarinot dabā atrodamo, ir radījis viņš, bet varēja arī neradīt. Katrs cilvēks, ja kāds cits to jau ir radījis, var izmantot vai neizmanto, un izmantojot var darīt to tādā vai citādā veidā.

Tīkla-2 subjektivitāte izpaužas citādi. Šie tīkli, kaut arī radušies cilvēka darbības rezultātā, apzināti nav radīti kā tīkli. Katrā ziņā tos tikai ļoti retos gadījumos radījusi viena subjektivitāte, pēc viena plāna. Visbiežāk, lai arī apzināti vēloties radīt kaut ko tādu, kā rezultātā rodas tīkls, nereti iecerēto plānā nodēvējot par tīklu, tas parasti rodas daudz, kaut arī uz līdzīgiem, tomēr kaut kādā ziņā atšķirīgiem, mērķiem virzītu darbību rezultātā. Tikai jaunākajos laikos šis

struktūras jau pavisam skaidri tika apzinātas kā tīkli, un tika mēģināts apzināti veidot kā optimālus tīklus.

Taču ceļi ir tikai līdzeklis kaut kādu citu aktivitāšu realizēšanai un tīklveida konfigurācijas tajās ir jānošķir kā specifiska veida tīkls-3, kas veidojas uz tīkla-2 bāzes, kaut arī dabā dažkārt tīkls-3 ir loģiski primārs pret tīklu-2. Resp., lai ierīkotu ceļus, ir jārodas vajadzībai ceļot tieši pa ceļiem. Skaidrs, ka ceļošana, kā pārvietošanās telpā, pat daudz maz sakārtota pārvietošanās, ir sākotnējāka par ceļu. Takas rodas no iešanas, tās tiek iemītas un ceļi iebraukti. Un te jau arī subjektīvāte iet pa priekšu objektivācijai.

IV. LINEĀRĀ UN TĪKLVEIDA KOMUNIKĀCIJA

Lai izprastu, ko diskusijās par patiesību ienes vai izmaina tīkls, ir jāaplūko komunikācijas procesu izmaiņas, pārejot no struktūrām, kurām vēl nepiemīt tīklveida raksturs, uz tīkliem, it sevišķi tīkliem-4.

A. Lineārā komunikācija

Vienkāršākais esamības strukturēšanas veids ir lineārais, kas apraksta attiecības starp elementiem, kas izkārtoti secīgi cits aiz cita. Materiālas lietas un arī informācija šādā struktūrā plūst secīgi pa virkni no viena elementa pie otra. Plūsmas virzieni iespējami dažādi, taču ne vienlaicīgi. Ja vienlaicīgi, tad veidojas sastrēgumi, avārijas, situācija, kad visi runā, bet neviens nespēj sadzirdēt. Lineāras struktūras ir arī fiziskie satiksmes tīkli-2, jo kaut arī tie savieno visus ar visiem, tomēr ceļā citam pie cita ir jāievēro lineāra secība.

Nedz tīklos-1 kā rīkos, nedz kā satiksmes ceļos jautājums par patiesību nerodas. Tie visi būtībā ir instrumenti, un no instrumentālisma viedokļa viss ir vairāk vai mazāk derīgs, atbilstošs, efektīvs, nevis paties. Situācija mainās, tīklīdz pa satiksmes tīkliem arvien vairāk sāk pārsūtīt ziņojumus. Sākotnēji gan pats sūtīšanas process it kā gandrīz neko nemaina. Ziņojums, protams, var būt paties vai aplams, taču liekas, ka tā patiesumu neietekmē tas, kādā veidā tas tiek nodots citam. Taču tas tā ir tikai tik ilgi, kamēr informatīvā komunikācija pa satiksmes tīkliem norit pietiekami fragmentēti, reti, lēni un kontrolējami, lai to varētu aprakstīt kaut vai ar Kloda Šenona (*Shannon*) piedāvāto saziņas modeļa palīdzību, kas pazīstams kā Šenona-Vīvera modelis [13]. Tas ir lineārs, un apraksta komunikāciju starp 2 subjektiem: ziņas sniedzēju un saņēmēju. Starp viņiem gan ir kodēšanas, pārraidīšanas, uztveršanas un atkodēšanas ierīces. Tas viss un vēl dažādi citi apstākļi rada troksni. Un tomēr viss šis process izkārtojas lineārā secībā, neskatoties uz to, ka pats ziņojuma ceļš no viena subjekta pie otra fiziski var būt krietni sarežģītāks. Par lineāru tas jāuzskata galvenokārt tāpēc, ka nevienā no nosauktajiem starpposmiem un neviens no iespējamiem blakus faktoriem nemaina paša ziņojuma saturu. Saturs gan var mainīties, bet pietiekami reti tehnisku vai cilvēcisku (kļūdas, ļaunprātība, nolaidība) faktoru dēļ. Tas viss tiek raksturots kā trokšņi, un, ja ir pietiekami reti un neregulāri, īpaši netiek analizēti, vai arī dažādā veidā remontēti, ja atklāj to specifisku (atkal kā tehnisku, tā arī cilvēcisku) cēloni. Lineārā sakaru sistēma var būt veidota kā vienvirziena vai divvirziena. Otrajā gadījumā starp subjektiem iespējama savstarpēja komunikācija, un mūsu gadījumā svarīgi atzīmēt – ziņojuma satura precizēšana, patiesuma noskaidrošana. Tādā veidā darbojas ne tikai tehniskās sakaru sistēmas, bet arī vienkārša, tehniski nepastarpināta saziņa, kuras gaitā tad arī tiek runāts par patiesību, izvērtēts un

noskaidrots to vai citu saziņas akta dalībnieka izteikumu patiesums.

Lineāra struktūra var sastāvēt no vairāk kā tikai diviem ziņojuma nodošanas-saņemšanas elementiem. Ziņojuma saņēmējs var kļūt un parasti arī kļūst par tā tālāku nodevēju un šis process var izstiepties vēl un vēl vairākos posmos. No patiesības izplatīšanas viedokļa te svarīgi zināt, kā starpnieks rīkojas ar sākotnējo ziņojumu: pārsūta pilnīgi autentiskā veidā, jebšu to pārstāsta, interpretē. Arī tikai autentiskā ziņojuma pārsūtīšana tomēr uzskatāma par kaut ko vairāk, kā tikai vienkārši tehnisku darbību. Gala saņēmējs reizē ar sākotnējo vēstījumu saņem arī ziņojumu (vismaz daļēji), arī par to, ka un kas to ir pārsūtījis, kas tādā vai citādā veidā var ietekmēt ziņojuma satura uztveri un interpretāciju. Tādējādi lineārā komunikācija, vismaz teorētiski, var nodrošināt adekvātu patiesības korespondēšanu. Kamēr lineārā komunikācija bija nozīmīga cilvēku publiskās, oficiālās saskarsmes forma, vispārējos priekšstatos par patiesību bija iespējams uzturēt arī tās klasisko – korespondences versiju.

B. Zvaigznes veida komunikācija

Pirmā no vienkāršās lineāras atšķirīgā ir zvaigznes tipa struktūra: viens ziņojuma nosūtītājs ar vairākiem, daudziem saņēmējiem. No ziņojuma nosūtītāja viedokļa tā īpaši neatšķiras no lineārās. Atšķirība ir tāda, ka ziņojuma saņēmējam nav iespējams, katrā ziņā ne pilnā apjomā, izveidot atbildes sūtījumu. Nosūtītājs te arī nevar tik viegli kontrolēt, vai un kā saņēmēji sapratuši nosūtīto. Ja sūtītājs apgādā saņēmējus ar patiesiem ziņojumiem un viņi pierod uztvert visu saņemto kā patiesu, līdzās patiesībai var nosūtīt un paust arī daļēji vai arī pavisam nepatiesas ziņas, un tās tik un tā tiks uztvertas kā patiesas. Sūtīto ziņu patiesumu var sašķobīt vienīgi cita ziņojuma avota parādīšanās, kas raida cita satura vēstījumus. Lūk, tādā gadījumā jau veidojas tīkls. Taču tas veidojas tikai no uztverošā subjekta viedokļa. Objektīvi tās joprojām paliek, kaut savstarpēji pārklājošies, ne vienmēr pašām to apzinoties, zvaigzņveida struktūras. Vienkāršākajos gadījumos (daži skaidri identificējami avoti) recipients gan spēj kaut cik kontrolēt un arī atšķirt ziņojumu saturu dažādību, daudzkārt pat zina, kurš runā patiesību, kurš nē.

Zvaigznes veida komunikācijas struktūrā mainās ne tikai recipientu skaits, bet arī viņu lomas. Komunikācija te ir pārsvarā vienpusēji asimetriska. Divpusējības situācijas ir retas, lokālas un nepilnīgas. Šādā struktūrā vislabāk savienojas patiesības un varas pozīcijas. Tās demokrātisku funkcionēšanu nodrošina vienīgi masu saziņas līdzekļu daudzējādība, daudzu varas interešu pastāvēšana tajā, redakcionālā un žurnālistu neatkarība. Tādā gadījumā šī sistēma jau veidojas kā tīkls, par kuru runāsim tālāk. Bet iespējams, un pēdējo gadsimtu vēsture to spilgti demonstrē, ka šīs komunikācijas struktūras var veidoties arī kā strikti organizēta totalitāra sistēma.

Nākamā struktūra, kuru jau parasti sauc par tīklu, bet precīzāk gan jāsauc, ka tas ne gluži ir tīkls, ir vairākpakāpju zvaigzņveida struktūra. To par tīklu, piem., sauc tīklveida mārketinga teorijā. Par īstu tīklu šo sistēmu var saukt tikai tad, ja starp daudzajiem nosūtītājiem veidojas arī horizontālās saites un ziņojumu pirmavots nav viens. Bez tam visiem ziņu saņēmējiem ir jādod iespēja kļūt arī par ziņas nosūtītājiem, pie kam bieži vien vienlaicīgi būt gan vienam, gan otram.

Par ziņu nosūtītājiem zvaigznes veida komunikācijas struktūrā darbojas dažādas akadēmiskās, valstiskās

organizācijas, gan mediji, kā tikai tīklā pastāvošie, tā arī tādi, kuriem vēl ir papīra formāta analogi, gan dažādas komerciālas vai nekomerciālas vietas, gan visbeidzot tīri privāti avoti.

Zvaigznes veida komunikācijas forma no vienas puses var tikt uzskatīta par ērtu un efektīvu līdzekli patiesības izplatīšanai un cilvēka esamības organizēšanai uz tās bāzes. Taču, būtiski mazinoties komunikācijas procesa kontrolējamībai un abpusējībai, rodas draudi tās satura patiesuma nodrošināšanai.

C. Tīklveida komunikācija

Par tīklveida var uzskatīt komunikācijas struktūru, kurā nozīmīgs skaits tā dalībnieku ir pastāvīgi gan ziņojumu saņēmēji, gan nosūtītāji, gan oriģinālo vēstījumu autori. Vispilnīgāk šis princips darbojas sociālajos tīklos „Twitter”, „Facebook” u.tml. Taču arī tradicionālajiem medijiem vairāk līdzīgi internetā tam mēdz līdzināties: komentāri pie e-medijiem, tautas enciklopēdijas. Šīs formas ir radušās tieši tāpēc, ka tas viss darbojas tīklā, kurā katram tā dalībniekam ir iespējas gan saņemt tīklā esošos resursus, gan ievietot tur savu ziņojumu. Līdz ar sociālo tīklu paplašināšanos tie arvien vairāk ietver sevī arī senākos interneta iemītniekus un tradicionālos medijus, kā rezultātā atšķirība starp tiem mazinās. Mūsdienu vācu mediju pētnieks Norberts Bolcs (*Bolz*) uzskata, ka mediju attīstībā jārunā par sešiem laikmetiem: mutvārdu – rokrakstu – grāmatu – masmediju – digitalizācijas – tīklveida [14].

Sociālo mediju pārņemtā un pārformatizētā mediju komunikācijas telpa pastāv kā decentrēts visdažādākās kvalitātes ziņu nosūtītājs, saņēmējs, pārsūtītājs, komentētājs vienlaicīgi. Franču mediologs (ne mediju kā saziņas līdzekļu pētnieks) Reži Debrē (*Debray*) konstatējis: „Mediasfēra ir sarežģītu ekosistēmu dinamiska sistēma, kuru reorganizē valdošais, parasti hronoloģiski jaunākais, medijs” [15]. Norberts Bolcs šo nostādni paskaidro saistībā ar tradicionālāku izpratni par mediju iedabu. „Pirmkārt, medijs pretstatā instrumentam, nevis vienkārši dara to, ko cilvēks no viņa vēlas, bet iedarbojas arī atgriezeniski. Otrkārt, viena medija nozīmi iespējams saprast tikai tā mijiedarbībā ar citiem medijiem. Mediju vienotība ir sākotnēja dotība” [16].

Šādā situācijā ir ļoti grūti, pat neiespējami noskaidrot jebkura ziņojuma patiesumu. Kā sarunā ar Umberto Eko (*Eco*) par patiesības likteni interneta laikmetā atzīst franču kino scenārists Žans-Klods Karjers (*Carrière*), internetā pieejamo ziņu patiesuma pārbaude „ir katrogas darbs. ... Bet vairumā gadījumu informācija, kas prasa tādu piepūli, nav tā vērtā. Un viss tiek palaists pašplūsmā”. Nākas vienīgi uzticēties. Tā rezultātā mēs nonāksim situācijā, kad aprakstīsim pasauli „atbilstoši mūsu vēlmēm, pieņemot, ka tā ir realitāte” [17].

Jauno saziņas tehnoloģiju piedāvātās kvantitatīvās iespējas pavērs pretējā virzienā cilvēka iespējas komunikācijas tīklā. Ziņojumu pārraides ātrums ir elektrisks, un apjomus laika vienībā noteic datu pārraides ierīču tehniskie parametri. Tieši šīs izmaiņas ļāvušas mūsdienu cilvēkam atrasties tīklā, t.i., vienlaicīgi vai pietiekami īsā laika sprīdī vienlaicīgi komunicēt ar ļoti daudziem citiem informācijas saņēmējiem un nosūtītājiem, izvietot tīklā un pašam patērēt informācijas resursus. Protams, arī katra ātrāka un masas ietilpīgāka satiksmes līdzekļa parādīšanās pagātnē un mūsdienās šo to nozīmīgu mainīja komunikācijā un tās noteiktajās cilvēku savstarpējās attiecībās. Agrīnie elektriskie telekomunikācijas

līdzekļi (telegrāfs, telefons, radio, televīzija) arī pavēra milzīgas iespējas vienlaicīgi komunicēt ar daudziem šo tīklu elementiem. Internets dod iespēju ātri pārvaldīt visus šos komunikācijas kanālus, kā arī ātri un ērti pārvaldāmi saglabāt iespējamai tālākai izmantošanai tīklā pieejamos resursus. Līdz ar to rodas iespaids par vienlaicīgu komunikāciju ar ļoti daudziem citiem korespondentiem.

Un tomēr viena lieta arī modernajā informācijas tīklā paliek nemainīga – informācijas galējais recipiens – klausītājs, lasītājs, bet vēl jo svarīgāk – uztvērējs, pārdomātājs. Un tikai uztverot un pārdomājot uztverto, ir iespējams novērtēt informācijas patiesumu. Taču attiecībā uz cilvēka iespējām komunikācijas tīklā Norberts Bolcs konstatē: „Cilvēks ir vispasaules komunikācijas pudeles kakliņš” un 98% informācijas, kas nonāk viņa rīcībā, nemaz nenonāk līdz apziņai” [18]. Internets gan nodrošina visaptverošu komunikācijas divpusību, var pat teikt, vispusību (uz visām pusēm vērstu). Taču šī komunikācija aizvien paliek vairāk asimetriska. Visi var izteikties, bet ne visi tiek uzklausti, kur nu vēl cerēt, ka tiks pārdomāts, novests līdz kaut kādam nobeigumam stihiski veidojies diskusiju process. Bez tam viedokļi, kuri, vērtējot tos ar patiesības mērauklu, pelnītu lielāku ievērību, tiek brīvi mikšēti ar jebkurām muļķībām. Tajā visā bez tam iesaistās dažādas popkultūras piedevas: lai būtu interesanti, atraktīvi, lai būtu viegli uztverami, sniegtu baudu, savas vērtības apliecināšanos.

V. PATIESĪBA UN TĪKLVEIDA KOMUNIKĀCIJA

Ja tīklu izprotam kā specifiska intelektuāla materiāla (informācijas) fiksācijas, glabāšanas, pārraides un apmaiņas sistēmu, tad liekas var jautāt vienīgi par tā patiesumu no funkcionēšanas efektivitātes viedokļa. Patiesības gnostioloģiskā nozīmē tīklā nav. Jebkāda veida zināšanas, ja raugāties uz tām efektivitātes rakursā, kļūst par informāciju un zaudē atributīvos zināšanu raksturojumus. „Informācija nevar būt patiesa vai nepatiesa, tā drīzāk tiek traktēta kā resurss, kurš ir vai nav” [19]. No šī viedokļa tīkls ir tikai ērts starpnieks, tas pretendē uz kaut kā, kas varbūt ir paties vai nepaties, glabāšanu un pārraidīšanu.

Tīkls no vienas puses dod milzīgas iespējas patiesības pārbaudīšanai. Agrāk, lai noskaidrotu kādas atziņas patiesumu, nācās meklēt vismaz attiecīgu grāmatu, bet tā ne vienmēr bija pa rokai un dažkārt grūti bija arī orientēties, kurā grāmatā meklēt. Tagad to var izdarīt ar pāris klikšķiem dažu sekunžu laikā. Tomēr radusies jauna problēma. Ja grāmatai, vislabāk enciklopēdijai, varēja bez problēmām ticēt, tad ar pāris klikšķiem atrastajā tīkla informācijai – nē. Protams, arī internetā ir vairāk un mazāk uzticami avoti un pieredzējis lietotājs savā nozarē iepraktizēsies atrast uzticamākos. Taču tīkla sabiedrības attīstība ir tik strauja, ka „šodien gandrīz katrs, kurš klaiņo pa internetu, ir jauniņais. Neviens nezina, kurp ved ceļš. Citiem vārdiem sakot, tīklā vēl „nezina”, ko nozīmē „būt tīklā”. Tāpēc ir tikai mēģinājumi un kļūdas. Tīkli ir kļuvuši tik sarežģīti, ka tos nav iespējamas aprakstīt. Tos vieglāk ir izmantot, nekā izskaidrot” [20]. Pieredzējis savā nozarē lietotājs ir pietiekami pieredzējis, vismaz pagaidām, arī pirms un paralēli internetam. Kā būs ar jauno paaudzi un situāciju, kad rodas vajadzība kaut ko pārbaudīt vai vienkārši uzzināt jomā, kas nav tik pazīstama kā sava profesija?

Mūsdienu informatīvajā tīklā satopamo ziņu patiesums un uzticamība jau tiek uztverta kā pašsaprotama empīriski

pastāvoša parādība. Ilzes Bērziņas *Twitter* lietotāju vidē veiktajā aptaujā [sk. 21] uz jautājumu - „Kāds ir informācijas ticamības līmenis *Twitter* vidē?” - atbildēja tikai 14%. Vēl 47% uzskata, ka vidēji augsta, bet pārējie 39% - vidēja vai pat zema, tātad apšaubāma no patiesuma viedokļa. Ievēribas vērti ir ne tik daudz šādu aptauju rezultāti, kā tas, ka tās vispār tiek veiktas, ka attieksme pret sociālajos medijos rodamajām ziņām ir tādā vai citā veidā izklaidēta patiesības mazināšanās virzienā.

Diez vai kādam ienāktu prāta kaut ko līdzīgu jautāt par mācību grāmatu enciklopēdiju, zinātniskās literatūras saturu. Protams, arī tur ne viss ir patiesība, bet tā iemesli ir citi – cilvēces izziņas vienmēr ierobežotais raksturs. Sastopamas arī parastas neuzmanības u.tml. kļūdas. *Vikipēdijā* to neesot vairāk kā Britu enciklopēdijā, bet tas tā varbūt ir tieša attiecībā uz angļu *Vikipēdiju*, latviskā noteikti vairāk, un, kas pats galvenais, jebkuras valodas *Vikipēdijā* ir daudz tādu lietu, par kurām akadēmiskās enciklopēdijās pagaidām vai vispār nekad nerakstīs. Bet visas šīs dažādas kvalitātes zināšanas elektroniskajā informācijas tīklā pastāv līdzās un ikdienas lietotājam rada vienveidīgu zināšanu masīvu.

Atgriežoties pie raksta sākumā norādītajiem patiesības izpratnes variantiem var jautāt, vai kāds no tiem un kādā veidā piemērots mūsdienu situācijai informācijas tīklos izgaismošanai no patiesības viedokļa. Jāteic, neviena no tām tur īsti nedarbojas, jo informācijas tīkli nav tāda struktūra, kādu katra no tām paredz. Tomēr dažās kaut kas vairāk vai mazāk līdzīgs ir sastopams. Visgrūtāk te klājas klasiskajai korespondences teorijai, jo tīklā nav iespējama lineāra atbilstība, ko tieši paredz korespondences princips.

No koherences un tai tuvo patiesības koncepciju viedokļa komunikācija ir atributīvs patiesības sasniegšanas priekšnoteikums. Taču faktiskā patiesības noskaidrošana komunikācijas procesā nekad neaiziet līdz minētajās koncepcijās aprakstītajām konsekvencēm. Galvenā atšķirība, tā nekad nav pilnīga visaptveroša. Savstarpēji salīdzināt visus izteikumus par kādu lietu un pārbaudīt to saskaņotību nespēj pat jaudīgākas mākslīgā intelekta ierīces. Daudz vieglāk ir atrast neatbilstības un tādējādi viest šaubas par dažādo apgalvojumu patiesumu, bet nonākt pie patiesības šādā ceļā grūti.

Tas pats attiecas uz citām vēlinajām patiesības teorijām. Konvencija paredz kādu centralizētu pārvaldi, kura radīta kaut vai demokrātiski un stihiski, bet pēc tam kaut kādā veidā pieņemto konvenciju tomēr uzturēs. Tas pats arī attiecas uz konsensu un konvergenci.

Cerīgāk ir ar pragmatisko patiesības izpratni. Ja patiesā substance ir tikai situācija, kā apgalvo Džons Džui (*Dewey*), un paties ir tas, kas izrādās noderīgs dotajā situācijā, tad tas liekas visai adekvāti var aprakstīt arī to, kas notiek globālajā tīklā un ar to saistītajā cilvēka esamībā. Tomēr tas nedod atbildes uz visiem ar zināšanām, to patiesumu saistītajiem jautājumiem. Radikālais pragmatisms atbilst tikai cilvēkiem, kuri dzīvo absolūtajā tagadnē, tīrās darbības – *action* režīmā. Cilvēks šķiet vēl gluži tāds nav un arvien uzdod jautājumus par to, ko viss šis notikumu kaleidoskops galu galā nozīmē. Tādā gadījumā jāpievēršas Haidegera patiesības kā aletejas teorijai un jāuzdod jautājums, kādu patiesību par cilvēka esamību atver un kādu apslēpj informācijas tīkli.

Ja tīklu-4 uzskatām par sistēmu, kas radusies un funkcionē pasaulē, kura pastāvējusi jau sen pirms šo tīklu rašanās, tad no ontoloģiskā un antropoloģiskā viedokļa jautājums par tīklu-4 patiesumu, t.i., atbilstību cilvēka esamības pamatnoteiksmēm noteikti ir vietā.

Tīkla patiesums vai nepatiesums atklājas tajā, kā tas izmaina cilvēka esamību. Kā cilvēks, kurš izmanto tīklu, maina savu esamību, kam tā atbilst. Vai tīkls ir tikai starpnieks, instruments, jeb tas veido kaut kādu patstāvīgu esamību, ar kuru cilvēkam savā esamībā jāreķinās. Varbūt tā ietver un pārveido pašu cilvēku?

VI. PATIESĪBA UN DEMOKRĀTIJA

Globālais informatīvais tīkls, tāpat kā būtībā visas pēdējos 400 gados radītās tehnoloģijas, tapis, īstenojoties Jaunlaiku un Apgaismības kultūras ideāliem. Viens no tiem ir nostādne par zināšanām (ar ko neapšaubāmi domātas patiesas zināšanas), kā izšķirošu cilvēces progresīvas attīstības faktoru. Uz patiesības principiem balstītas attīstības izraisīta patiesības deformēšanās un degradēšanās jāuzskata par vienu no Apgaismības dialektikas izpausmēm.

A. Patiesība un totalitārisms

Patieso zināšanu izplatīšana visplašākajās tautas masās ir vēl viena ļoti būtiska Apgaismības laikmeta iezīme (enciklopēdija, vispārējā izglītība). Tomēr ne viss esošais tik vienkārši bez atlikuma sadalāms patiesā un nepatiesā binārajā opozīcijā. Tieši jomās, kas attiecas uz cilvēku savstarpējām attiecībām, to sasniegt, pat kaut cik pietuvoties tam, ir bijis visgrūtāk. Te vienveidības un koordinētas rīcības panākšanai daudz labāk nekā patiesu zināšanu izplatīšana darbojas autoritātes un piespiešanas principi.

Ideoloģiju, kas pretendē uz pēdējās patiesības par visu cilvēku esamības īstenajiem pamatiem atklāšanu, visgrūtākais darbs bijis pārliecināt par to savu laimi it kā neapzinošo cilvēci. Tad darbā tiek laists spēks, kas parasti noveda pie nevēlamībām, kuras pat šī ideoloģija agri vai vēlū bija spiesta atzīt.

Paradoksālā veidā patiesība un vardarbība, tās vistotalākajās formās viena otru balsta. To skaidri parāda Karls Popers (*Popper*) savā darbā „Atvērtā sabiedrība un tās ienaidnieki”. Epistemoloģijas jomā Popers ir viens no spilgtākajiem patiesības kā augstākās vērtības noliedzējiem. Par labāko zinātnes un arī sabiedrības attīstību sekmējošo principu viņš piedāvā falsifikāciju, nevis verifikāciju: nevis kāda apgalvojuma patiesuma pierādīšanu, bet gan atspēkošanas iespējamību [22]. Ja kaut kas ir formulēts veidā, kas neparedz, nedod iespēju to atspēkot, tad tā ir totalitāra tēze.

B. Demokrātija bez patiesības

Pretstats totalitārisma ir demokrātija, un tīkls ir demokrātisko cilvēcisko attiecību struktūra. Procesu, kurā patiesības noteikšanā piedalās arvien plašāks cilvēku loks, varētu saukt arī par patiesības demokratizāciju. Taču demokrātijai atbilstošāks priekšstatu mods ir nevis patiesība, bet viedoklis.

Tomēr arī demokrātija nevar pastāvēt tikai kā viedokļu plurālisms, ir vajadzīgs arī konsenss. Līdz šim komunikācijas tīkls nepiedāvā kaut kādas vēra ņemamas iespējas, kā to izdarīt. Nūts Gingričs (*Gingrich*) 1994. gadā pasludinātajā *Contract with America*, ietvaros piedāvāja nodrošināt katrai ASV mājsaimniecībai datoru ar interneta pieslēgumu, lai tad visa tauta varētu, pastāvīgi balsojot (gluži vai *on-line* režīmā),

piedalīties valstij svarīgāko jautājumu izlemšanā. Priekšlikums netika ieviests, arī politologi šādu atgriešanos pie tiešas demokrātijas uztvēra ar ironiju. Vai visa tauta balsojot par katru specifisku jautājumu spēj apzināties, par ko tā īsti lemj?

Pirms 10. Saeimas vēlēšanām Latvijā politisko procesu analītiķi konstatēja, ka vēlētāji vairs neuzticas tradicionālo mediju sniegtajai informācijai. Tā vietā patiesība tiekot meklēta sociālo tīklu resursos, bet vai tā tur tiešām ir?

Kaut arī patiesība tradicionāli tiek uzskatīta par galvenokārt izziņas teorijas tematu, pati izziņa taču nekādā ziņā nav pašmērķis. Par pašmērķīgu tā var kļūt tikai, ja visu pārējo kultūras problemātiku mēģina reducēt par izziņas un tās gaitā iegūtu patiesu zināšanu problemātiku. Tāda redukcija, vismaz tendence Jauno laiku filosofijā ir vērojama. Viens no Apgaismības kultūras pamatprincipiem skan: zināšanas ir spēks. Taču varēšanu sekmējošas zināšanas un tās veidojošais izziņas veids nebūt nav vienīgais. Jirgens Hābermass rakstā „Izziņa un interese” norāda uz trim cilvēka interesēm un tām atbilstošiem izziņas veidiem: „(1) empīriski-analītisko zinātņu tehniskā interese; (2) vēsturiski-hermeneitisko zinātņu praktiskā interese un (3) kritiski orientēto zinātņu emancipācijas interese” [23]. Tā rezultātā veidojas triju veidu zināšanas: vienas, kas palielina mūsu tehnisko varenību; otras, kas palīdz būt aktīviem tradīcijas turpinātājiem, iemantot identitāti; trešās, kas atbrīvo un dod iespēju apziņai būt neatkarīgākai no šīs pašas tradīcijas tādā mērā, lai varētu notikt civilizācijas formu pilnveidošanās process. Tādējādi izziņu virzošās intereses ir saistītas ar „Es funkcijām, kuras apmācības procesā adaptējas ārējiem dzīves apstākļiem; kuras izglītības procesos tiek apmācīts ar sociālās dzīves-pasaules komunikatīvām saiknēm, formējot savu identitāti konfliktā ar instinktīvām dziņām un sabiedrības prasībām. Šie sasniegumi savukārt pāriet ražotājspēkos, kurus akumulē sabiedrība, kultūras tradīcijā, uz kuru balstoties sabiedrība sevi interpretē, leģitimācijās, kuras sabiedrība pieņem vai kritizē” [24].

Katra uzklaussšana, katra iespējas izteikties un izpausties noteikti arī ieņem būtisku vietu mūsdienu cilvēces demokrātiskajā konsensā. Tomēr visu nevar jaukt vienā masā. Tradicionālajos medijos liek nošķirt ziņu no komentāra, notikumu izklāstu no reklāmas. Arī tīklā-4 sastopama visdažādākās kvalitātes informācija, par kuru visu nebūtu vajadzīgs un arī iespējams pieprasīt, lai tā noteikti būtu patiesa. Bīstami ir tas, ka Apgaismības dotais uzticēšanās zināšanām impulss te tiek ekspluatēts parādībās, kurās tas nav nepieciešams un iespējams

C. Patiesas komunikācijas iespējas

Jau XIX gs. vēl pirms moderno komunikāciju tīklu parādīšanās Aleksis de Tokvils (*Tocqueville*) norādījis, ka publiskā komunikācija uzskatāma ne tikai par vienu no demokrātijas priekšnoteikumiem, bet tā arī rada demokrātijai nopietnas problēmas. Kā tas notiek mūsdienu sabiedrībā visnotaļ pārlicinoši parādījusi Elizabete Noele-Noimane (*Noelle-Neumann*) savā grāmatā „Klusēšanas spirāle. Sabiedriskā doma – mūsu sociālā āda” [sk. 25]. Līdzīgā veidā problēmu raksturojis franču sociālfilosoofs Žaks Bodrijārs (*Baudrillard*) darbā „Klusējošā vairākuma ēnā jeb sociālā gals” [sk. 26].

Tomēr ne visi publisko komunikācijas procesu pētnieki ir tik pesimistiski noskaņoti. Britu mediju sociologs Džons Tompsons (*Thompson*) uzskata, ka līdz ar masmediju

komunikācijas intensifikāciju, to iespējas sabiedriskās domas un tās subjektu veidošanā nevis mazinās, bet gluži otrādi – pieaug.

Nenoliedzot nupat nosaukto un vairāku citu autoru nozīmi mūsdienu masmediju analīzē, viņš nepiekrīt viņu pārlietu alarmistiskai pozīcijai. Mūsdienu mediji netraucē domāt kritiski. Būtībā viņi nodrošina ar daudzveidīgu informāciju, kurai agrāk cilvēks nemaz nevarējām piekļūt. Frankfurtes skola un Hābermass izturoties pret cilvēkiem kā pret pasīviem mediju patērētājiem. Tompsons savukārt apgalvo: „Mediju vēstījumus indivīdi parasti apspriež gan to saņemšanas laikā, gan pēc tam... Tie tiek pārveidoti pastāvīgā stāstīšanas un atstāstīšanas, interpretācijas un pārinterpretācijas, komentēšanas un kritikas procesā... Saņemot vēstījumus un regulāri tos iesaistot mūsu dzīvē ... mēs pastāvīgi formējam un pārformējam mūsu iemaņas un zināšanas, pārbaudām mūsu izjūtas un gaumi un paplašinām mūsu pieredzes horizontus” [27].

Tompsona masmediju teorija balstās uz triju mijiedarbības tipu nošķiršanu. Nepastarpinātā starppersonu mijiedarbība, kā, piem., starp cilvēkiem, kuri sarunājas kādā pasākumā. Šāda mijiedarbība ir pilna ar dažādiem mājieniem, pamudinājumiem, kas palīdz labāk saprast, ko cits gribējis teikt. Pastarpinātā mijiedarbība paredz dažādu mediatehnoloģiju izmantošanu – papīra, elektrisko sakaru, elektronisko impulsu. Pastarpinātai mijiedarbībai raksturīgs tas, ka tā ir izstiepta laikā un telpā. Pastarpinātā mijiedarbība gan notiek starp indivīdiem, piem., runājot pa telefonu, taču tādas pašas mājienu un pamudinājumu iespējas ir krietni mazākas.

Trešais tips ir pastarpinātā kvazimijiedarbība. Tā ir mijiedarbība, kuru rada masmediji. Šī mijiedarbība arī ir izstiepta laikā un telpā, taču tā bez tam vēl nesaista indivīdus tiešā veidā, tāpēc to arī sauc par kvazimijiedarbību. Divi pirmie veidi ir dialogiski. Pastarpinātā kvazimijiedarbība ir monoloģiska, piem., televīzijas pārraide. Cilvēki, kuri skatās pārraidi, var to apspriest, pat izteikt kādas replikas televizoram – taču tas uz tām nekādi nereaģē.

Tompsons atšķirībā no Bodrijāra neuzskata, ka trešais tips dominē pār pirmajiem diviem. Viņš uzskata, ka visi šie trīs tipi ir saplūduši šodienas cilvēka dzīvē. Masmediji ir izmainījuši attiecības starp publisko un privāto. Pretstatā Hābermasa apgalvojumiem, daudz vairāk lietas tagad kļūst par vispārējās apspriešanas tēmām, un tas parasti izraisa debates un polemiku.

Tādējādi var cerēt, ka jautājums par patiesības likteņiem, cilvēcei pārejot uz dzīvi tīklveida struktūrās, nebūt nav viennozīmīgi izšķirts. Tīkls-4, atšķirībā no lineārās komunikācijas struktūras un tās vienkāršākajām modifikācijām, ļauj izpausties patiesības komunikatīvajai iedabai. Vai tas nāks par labu centieniem veidot patiesi cilvēcisku cilvēces esamību?

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. **Bechmann, G.** Moderene Gesellschaft: Risikogesellschaft, Informationsgesellschaft, Wissens-gesellschaft. Moskau: Logos. (in Russisch) 2010.
2. **Ferraris, M.** *Dove sei? Ontologia del telefonino.* Milano: Bompiani. 2005. Citēts no tulkojuma: Феррарис М. Ты где? Онтология мобильного телефона. Москва: Новое Литературное Обозрение, 2010. с. 54-70

3. **Habermas, J.** *Moralbewußtsein und kommunikatives Handeln*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1983. S. 11.
4. **Aristoteles.** *Methaphysik*. IV 7, 1011b26-27
5. **Muižniece, L.** Aristoteļa patiesības teorija. *Kentaurs XXI*. 2005, Nr. 37, 19. lpp.
6. **Gorgias.** Peri physeos e peri tou me ontos. B3
7. **Kiope, M.** *Patiesība un valoda*. Rīga: FSI, 2009. 61. lpp.
8. **Žižek, S.** *Die Revolution steht bevor. Dreizehn Versuche über Lenin*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2002. Citēts no tulkojuma: Жижек С. 13 опытов о Ленине. Москва: Ad Marginem, 2003. 29 c.
9. **Habermas, J.** *Theorie des kommunikativen Handelns*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995. Bd.1. S. 435-436.
10. **Steinthal, H.** *Was ist Wahrheit?* Tübingen: Attempto, 2008. S. 4-5.
11. **Heidegers, M.** Par patiesības būtību. *Kentaurs XXI*. 2005, Nr. 37, 141. lpp.
12. **Anaxagoras.** Peri physis.- B4.
13. **Shannon, C. E.** A Mathematical Theory of Communication. [tiešsaiste] *Bell System Technical Journal*, 1948, July, October, Vol 27, pp. 379-423, 623-656. [skatīts 28.09.2011.] Pieejams: <http://cm.bell-labs.com/cm/ms/what/shannonday/paper.html>
14. **Bolz, N.** *Das ABC der Medien*. – Paderborn [u.a.]: Fink, 2007. Citēts no tulkojuma: Болц Н. Алфавит медиа. Москва: Издательство «Европа», 2011. с.3.
15. **Debray, R.** *Introduction à la médiologie*. Paris: Presses Universitaires de France, 2000. Citēts no tulkojuma: Дебрэ Р. Введение в медиологию. Москва: Праксис, 2009. с. 157.
16. **Bolz, N.** Citētais avots. - с. 9.
17. **Carrière, J-C., Eco, U.** *N'espérez pas vous débarrasser des livres*. Paris: Grasset, 2009. Citēts no tulkojuma: Карьер Ж-К., Эко У. Не надейтесь избавиться от книг! Санкт-Петербург: Symposium, 2010. с. 206.
18. **Bolz, N.** Citētais avots.– с.16.
19. **Назарчук, А. В.** *Теория коммуникации в современной философии*. Москва: Прогресс-Традиция, 2009. с. 8.
20. **Bolz, N.** Citētais avots. – с. 103.
21. **Bērziņa, I.** Twitter aptaujas rezultāti. [tiešsaiste] [skatīts 19. 08. 2010.] Pieejams: <http://ilzeberzina.wordpress.com/>
22. **Popper, K.** *Logik der Forschung*. Vienna: Verlag von Julius Springer, 1934. S.18.
23. **Habermas, J.** *Technik und Wissenschaft als „Ideologie“*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1968. // Citēts no tulkojuma: Хабермас Ю. Техника и наука как «идеология». Москва: Праксис, 2007. с. 177.
24. Turpat. – с. 186.
25. **Noelle-Neumann, E.** *Die Schweigespirale. Öffentliche Meinung – unsere soziale Haut*. München: Langen Müller, 2001. 422 S.
26. **Baudrillard, J.** *À l'ombre des majorités silencieuses ou la fin du social*. Paris: Bibliothèque médiations, 1978.
27. **Thompson, J. B.** *The Media and Modernity. A Social Theory of the Media*. Cambridge: Polity, 1995. 42-43 p.

Janis Broks. Cand. phil. (1986. Riga, Institute of Philosophy and Law,) Dr. phil. (1992. Riga, Latvian Academy of Science) 1980-1989. Researcher, Institute of Philosophy and Law; 1990-1993. An Assistant Professor, Latvian Academy of Medicine; 1994-2004. An Assistant Professor, Associate Professor, Latvian Academy of Policy - from 2005. An Associate Professor, Scholl of Business Administration Turība - from 2006. Senior Researcher, Institute of Philosophy and Sociology University of Latvia. Fields of Specialization: Philosophy of Law, Social Philosophy, Media Philosophy. Majors publications: **Tabuns A., Broks J., Tabuna A., Tisenkopfs T.** National, State and Regime Identity in Latvia. – Riga: Baltic Study Centre, 2001; **Broks J.** Tiesības filosofija. – Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2004, 2008. Address: 68 Graudu Str. LV-1058, Riga, Latvia. e-mail: broks.janis@gmail.com

Janis Broks. Truth in the Net

The aim of this article is to explore the changes in the perception of truth created by the modern society as a net-type society.

For conducting the research the author has applied a methodology rooted in historical and hermeneutical principles and used interdisciplinary, synthesising approaches from various sub-disciplines of philosophy, communication theories, mediology, as well as applied the sociological research data, all contributing to the critical analyses of the contemporary social reality.

Several correlated tasks were put forward. The introduction provides insights into the potential of philosophy for discussion of the theme, then proceeding to the evaluation of the classical and postclassical philosophical theories of truth.

The above mentioned information forms a background of net genealogy research with particular reference to the problem of communication, comparing its linear and net variants, through which the philosophical analyses of the problem of truth is carried out, highlighting the relationship of truth and net-type communication. Finally, the conceptualization of truth in contemporary network society is projected on the processes of social democratization. Modern communication networks could contribute to more adequate development of political perceptions, but at the same time they may complicate the social preconditions of the distribution and functioning of true knowledge.

This brings the author to novel solutions of the problem of truth, interrelating the analysis of truth, communication and network structures, and showing the historical development of the above mentioned problem. The author also identifies the cognitive technologies that are already facing network structures, even if they apply a different conceptual framework.

The article offers new definitions of several problems that would promote further development of social philosophy and communication theories, and it may also substantially influence the understanding of truth and network communication in the relevant natural sciences, among the specialists of arts and communication, keeping the axiological significance of truth in focus.

Янис Брокс. Истина в сети

Цель статьи - исследовать изменения в понимании категории истины в связи со становлением современного сетевого общества.

В исследовании применен основанный на принципах историзма и герменевтики междисциплинарный подход для критического анализа современной социальной реальности, синтезируя концептуальные установки ряда отраслей философии, теории коммуникации, медиологии с опорой на результаты эмпирических социологических исследований.

Для достижения намеченной цели автор выдвигает ряд взаимосвязанных задач. Во введении обозначены возможности философского подхода исследования темы с последующим обзором теорий истины в классической и постклассической философии.

На этом фоне автор развешивает исследование генеалогии сети, которую нацеливает на сопоставление линейных и сетевых аспектов коммуникации. Этот анализ впоследствии связывается с ранее намеченной разработкой проблематики истины, взаимным влиянием условий истины и процессов в сетевых структурах. В заключительной части статьи результаты проведенного анализа спроецированы на процессы демократизации современного общества, связанные с этим проблемы. С одной стороны, сетевая коммуникация создала предпосылки для выработки и распространения адекватных политических представлений, но с другой, она же сделала этот процесс более сложным и менее определенным.

Разрабатывая тематику статьи, автор связывает в единое целое анализ истины, коммуникации и сетевых структур, показывая историческое развитие проблемы, выявляет мыслительные технологии, которые по сути уже рассматривали сетевые структуры бытия, но используя иные концептуальные средства.

В статье предложены новые концептуальные установки для дальнейшей разработки ряда проблем философии и теории коммуникации, что создает предпосылки выработки понимания истины, соответствующего реалиям современного общества, ценностной функции данного концепта.